Шулинова Л.В., к. филол. н., доц.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

СИНЕСТЕЗЕМЫ В УКРАИНСКОМ МЕДИЙНОМ ТЕКСТЕ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ ИНТЕРНЕТ-ИЗДАНИЙ ПО ИСКУССТВУ

В статье рассмотрено вербализацию синестетического мировосприятия в современном медийном тексте про искусство как одно из средств реализации функции влияния на реципиента.

Ключевые слова: *синестезема, вербализация, медийный текст, ощущения.*

Shulinova L.V., Cand. Phil. Sci., Associate Professor,
Institute of Philology, Taras Shevtchenko National University of Kyiv

SYNAESTHESEMS IN UKRAINIAN MEDIA TEXT OF SPECIALIZED INTERNET MEDIA ON ART SUBJECTS

The article deals with the verbalization of synaesthetic worldview in contemporary media text on art subjects as one of the means to implement the function of influence the recipient.

Key words: *synaesthesem, verbalization, media text, sensation.*

УДК 81`25 =112.2

Шум О. В., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ О.ГОНЧАРА «СОБОР» НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ

Стаття розглядає особливості перекладу українських фразеологізмів німецькою мовою на прикладі роману О. Гончара «Собор». Дослідження присвячене аналізу способів збереження та особливостей передачі німецькою мовою фразеологічних одиниць.

Ключові слова: *переклад, роман, стилістика, стратегія перекладу, фразеологізм.*

За мету свого дослідження ми обрали розгляд особливостей передачі фразеологічних одиниць з роману О. Гончара «Собор» німецькою мовою. Дана розвідка спрямована на подальше дослідження даної та споріднених проблем, зокрема перекладацького стилю та збереження стилістичного навантаження оригіналу у перекладі. Актуальність обраної теми пов'язана з потребами глибшого дослідження особливостей перекладу творів української художньої літератури німецькою мовою, зокрема XIX-XXI ст. Завдання даної статті полягає у створенні бази для наступних розвідок та досліджень у галузі перекладознавства.

Проблематика перекладу німецьких фразеологічних одиниць у сучасному перекладознавстві посідає одне з провідних місць. Проблему перекладу фразеологічних одиниць досліджували Н. Амосова, В. Виноградов, Р.Зорівчак, В. Комісаров. Мовознавці І. Корунець, А. Кунін, Н. Шанський, Л. Сміт досліджували питання класифікації фразеологізмів. Проблему визначення поняття фразеологічних одиниць розглядали Ш. Балі, В. Гак, А.Кунін, В. Телія. Зокрема, методи дослідження фразеологічного складу мови пропонує В. Мокієнко; порівняльний аналіз фразеологічних одиниць є об'єктом уваги Є. Арсеньєвої.

Як зазначає В. Жуков, завдяки своєму семантичному багатству, образності, лаконічності та яскравості фразеологія відіграє в мові дуже важливу роль [Жуков 1978, 73]. Вона надає мовленню виразності та оригінальності. Переклад фразеологічних одиниць, особливо образних, становить значні труднощі. Це пояснюється тим, що багато з них є яскравими, емоційно насиченими зворотами, що належать до певного мовного стилю і часто носять яскраво виражений національний характер. При перекладі стійких сполучень слів варто також враховувати особливості контексту, у якому вони вживаються.

Українські фразеологізми відповідно до походження прийнято відносити до наступних груп [Авксентьєв 1983, 58]:

- сільськогосподарські та інші трудові процеси;
- різні виробництва, ремесла: ткацько-прядильного; кравецького; ковальського та ін.;
- народні звичаї та обряди;
- вірування та магічні дії;
- усталені казкові звороти;
- ознаки та дії, пов'язані зі світом тварин і птахів;
- іншомовні запозичення, інтернаціональні звороти;
- біблійного походження тощо.

Фразеологізми з точки зору співвідношення між значенням окремих їхніх компонентів та цілісним значенням прийнято поділяти на три групи: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення.

Щодо функціонально-стилістичних властивостей фразеологізмів, то серед них виділяють три групи [Алефіренко 1987, 67]:

- фразеологізми, що належать до розмовного стилю;
- фразеологізми, що належать до книжних слів;
- стилістично нейтральні фразеологізми.

З перекладацької точки зору фразеологічні одиниці діляться на дві групи:

1) фразеологічні одиниці, що мають еквіваленти в інших мовах;

2) безеквівалентні фразеологічні одиниці.

Мовознавці виділяють фразеологічні еквіваленти двох типів:

1) постійна рівнозначна відповідність, що є єдино можливим перекладом і не залежить від контексту;

2) наявність у мові двох або більше еквівалентів фразеологічної одиниці.

Еквіваленти можна класифікувати також наступним чином:

- повні еквіваленти;
- неповні (часткові) еквіваленти.

При відтворенні фразеологізмів перекладачі розрізняють поняття калькування і буквалізму. Так, калькування – виправданий дослівний переклад, буквалізм – дослівний переклад, що спотворює зміст перекладного виразу або рабськи копіює конструкції чужої мови та є по суті насильством над тією мовою, на яку робиться переклад.

Зустрічаються буквалізми наступних типів [Важеніна 2000, 310-313]:

1) перекручування змісту прислів'я через його буквальний переклад, тобто семантичний буквалізм;

2) у перекрученому вигляді наводиться еквівалент, що викликано бажанням будь-що перекласти буквально. Це призводить до лексичних і граматичних буквалізмів;

3) поряд з правильним еквівалентом подається безглуздий буквальний переклад.

Також дослідники використовують поняття «обертональні» переклади –оказіональний еквівалент, який використовується для перекладу фразеологізму тільки в даному контексті.

Багато фразеологічних одиниць не мають еквівалентів у мові перекладу. Це в першу чергу стосується фразеологізмів, що позначають неіснуючі у мові перекладу реалії.

Загалом науковці називають п'ять можливих способів перекладу фразеологічних одиниць:

1) дослівна відповідність (еквівалент);

2) адекватний відповідник;

3) калькування;

4) псевдо прислівна відповідність;

5) описовий переклад висловлювання.

До числа авторських перетворень, у результаті яких підкреслюється асоціативне значення фразеологізмів, відносяться, зокрема, наступні стилістичні прийоми [Важеніна 2000, 310-313]:

1) уведення у фразеологічний зворот нових компонентів, семантично співвіднесених із прямим значенням, тобто зі значенням вихідного змінного словосполучення;

2) відновлення лексико-граматичного складу фразеологізму в результаті заміни окремих його компонентів іншими словами;

3) розщеплення фразеологізму й використання його компонента (або компонентів) у складі змінного словосполучення.

Існують різні точки зору з приводу розділення трансформацій на види, але більшість авторів сходяться в одному, що основні види трансформацій – це граматичні та лексичні.

При зіставленні граматичних категорій і форм німецької і української мов звичайно виявляються наступні явища: 1) відсутність тієї або іншої категорії в одній з мов; 2) частковий збіг; 3) повний збіг.

Граматичні трансформації можна підрозділити на два види: перестановки і заміни.

Перестановки, як вид перекладацької трансформації, зустрічаються вельми часто в художній літературі, звичайно вони супроводжуються трансформаціями і іншого характеру, зокрема, замінами.

Заміни поділяються на підвиди:

а) заміни форм слова;

б) заміни частин мови;

в) заміни членів речення (перебудова синтаксичної структури речення).

Що стосується лексичних трансформацій, то їх поділяють на: конкретизацію; прийом опущення; компенсацію.

Усякі лексичні трансформації вимагають від перекладача відчуття міри і досконального знання тексту, що перекладається, пов'язаною з ним обстановкою.

Як зазначає у своєму дослідженні І. Гаман, і в самому романі «Собор», і в його перекладі наявні чимало фразеологічних одиниць, здебільшого на позначення ворожнечі, ненависті, з'ясування стосунків, убивств. Особливості передачі даних лексичних одиниць автор не в останню чергу пов'язує із екстра- (соціокультурний осередок) та інтралінгвістичними (семантика та граматика) факторами мов оригіналу та перекладу [Вауліна, 6].

Розглядаючи фразеологізми в оригіналі роману та його перекладі перекладацькі стратегії їх відтворення можна розділити на 3 групи: 1) фразеологізми, передані у перекладі за допомогою мовного відповідника: *хоч греблю гати* [Гончар 1968, 31] – *wie Sand am Meer* [Hontschar 1970, 50]; *в крайнощі не впадай* [Гончар 1968, 61] – *zwischen Gut und Böse* [Hontschar 1970, 97]; *самим духом ситий не будеш* [Гончар 1968, 62] – *mit dem Geist geht es soso-lala* [Hontschar 1970, 98]; *живуть як у бога за пазухою* [Гончар 1968, 80] – *wie Gott in Frankreich leben* [Hontschar 1970, 129]; *знов, видно, підпивши, «давала дрозда»* [Гончар 1968, 83] – *weil sie offenbar wieder mal im Schwips „Motte gespielt" hatte* [Hontschar 1970, 136]; *жити душа в душу* [Гончар 1968, 5] – *ein Herz und eine Seele sein* [Hontschar 1970, 9];

2) фразеологізми, передані мовою перекладу дослівно або шляхом калькування: *знайти долю* [Гончар 1968, 37] – *den Schicksal finden* [Hontschar 1970, 59]; *завести знайомства* [Гончар 1968, 10] – *zur Bekanntschaft mit j-n bringen* [Hontschar 1970, 17]; *сидіти склавши руки* [Гончар 1968, 10] – *die Hände in den Schloß zu legen* [Hontschar 1970, 16]; *недобра прикмета* [Гончар 1968, 15] – *ein schlimmes Omen* [Hontschar 1970, 24]; *кругла сирота* [Гончар 1968, 28] – *Vollwaise* [Hontschar 1970, 44]; *з-під носа викрасти* [Гончар 1968, 57] – *unter den Augen stehlen* [Hontschar 1970, 91]; *правди не втаїти* [Гончар 1968, 58] – *die Wahrheit nicht geheimhalten* [Hontschar 1970, 91]; *нічим особливо голову не сушить* [Гончар 1968, 61] – *sich nicht besonders den Kopf zerbricht* [Hontschar 1970, 97]; *ловити на слові* [Гончар 1968, 62] – *auf ein Wort festnageln* [Hontschar 1970, 98]; *Треба буде шукати десь руку в міліції ...* [Гончар 1968, 82] – *Man müsste demnach dringend eine hilfreiche Hand in der Ordnungspolizei finden* [Hontschar 1970, 134]; *вхопив ляща* [Гончар 1968, 36] – *er bekam eine Ohrfeige* [Hontschar 1970, 57]; *стати на заваді* [Гончар 1968, 14] – *quer über dem Weg stehen* [Hontschar 1970, 22];

3) фразеологізми, опущені у перекладі: *дарма, що рудим називають, зате ж серце в нього золоте* [Гончар 1968, 8] – *der Rothaarige, was soll das heißen!* [Hontschar 1970, 12]; *і в діда не вивудиш, мовчить, як скеля* [Гончар 1968, 11] – *der Alte schweigt wie ein Fels* [Hontschar 1970, 17]; *Може, вона в іншого до безпам'яті закохана, в якого-небудь тракториста або серцеїда-завклубу* [Гончар 1968, 18] – *Woher willst du*

wissen, ob sie nicht schon einen kräftigen Traktorfahrer hat, oder gar einen Klubvorsteher [Hontschar 1970, 28]; *душею кривити не стану* [Гончар 1968, 19] – *Nichts, nichts damit! Du kriegst das, was ist. Keine passive Bestechung!* [Hontschar 1970, 30]; *кров з носа* [Гончар 1968, 29] – das Vorhaben ausreden [Hontschar 1970, 46]; *таке запитати повернувся йому язик* [Гончар 1968, 54] – *dumme Frage* [Hontschar 1970, 85]; *Чому саме цей тип людини привабив, запав тобі в душу, а не інший?* [Гончар 1968, 18] – *Warum Neigung zu diesem Typ und nicht zu einem anderen, das muß alles hübsch nachweisbar sein* [Hontschar 1970, 28].

Таким чином можна дійти висновку, що перекладач при відтворенні німецькою мовою українських фразеологічних одиниць поєднав різні способи перекладу залежно від контексту й смислового навантаження. Переважна більшість фразеологізмів передана шляхом пошуку німецькомовного відповідника або шляхом калькування. Але наявна й частина фразеологічних одиниць, яку перекладач опускає в перекладі. На нашу думку, така стратегія є невиправданою, оскільки втрачається стилістично-емоційне навантаження оригіналу.

Слід зазначити, що деякі українські фразеологічні одиниці перекладені суміжними за значенням німецькомовними фразеологізмами, що є проявом процесу часткового одомашнення тексту, але водночас дозволяє зберегти стилістичне навантаження оригіналу.

Подальші дослідження даної проблеми, на нашу думку, зможуть слугувати глибшому аналізу способів передачі україномовних фразеологічних одиниць німецькою мовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авксентьєв Л.Г., Ужченко В.Д. Індивідуально-авторські видозміни у сфері фразеології. // Українське мовознавство. – 1979. – № 18. – С. 55-60.

2. Авксентьєв Л.Г. Сучасна українська мова. Фразеологія. – Харків: Вища школа, 1983. – 137 с.

3. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. – Харків: Вища школа, 1987. – 133 с.

4. Бандура О.М. Мова художнього твору: Нарис. – К.: Дніпро, 1964. – 121с.

5. Важеніна О. До проблеми розмежування фразеологічних трансформацій, модифікацій та варіацій. // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. – Донецьк: ДонДУ, 2000. – Вип.

6. – С. 310-313. 6. Вауліна О.С. Особливості передачі українських дієслівних фразеологізмів у російських перекладах романів О. Гончара. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/36694/12-Vaulina.pdf?sequence=1

7. Гончар О. Собор / Олесь Гончар. – К.: Дніпро, 1968. – 240 с.

8. Hontschar O. Der Dom von Satschipljanka. Übers.: Elisabeth Kottmeier, Eagor Kostetzky / Olesj Hontschar. – Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag, 1970. – 408 S.

9. Жуков В. П. Семантика фразеологических оборотов. Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Рус. яз. и лит.». – М.: «Просвещение», 1978. – 160 с.

10. Науменко А.М. Складові індивідуального стилю перекладача: [стаття] / А.Науменко. // Новітня філологія. – М., 2009. – №13 (33). – С. 141-153. – (Режим доступу) http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_ Gum/Nevfil /2010_13/13-16.pdf

11. Вікіпедія. Вільна Енциклопедія. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://uk. wikipedia. org.

Стаття надійшла до редакції 22.04.2014 р.

Шум О., асп.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

ЛЕКСИКО-СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА РОМАНА О. ГОНЧАРА «СОБОР» НА НЕМЕЦКИЙ ЯЗЫК

В статье рассматрены особенности перевода украинских фразеологизмов на немецкий язык на примере романа О. Гончара «Собор». Исследование посвящено анализу способов сохранения и особенностей передачи на немецкий язык фразеологических единиц.

Ключевые слова*: перевод, роман, стилистика, стратегия перевода, фразеологизм.*

Shum O., PhD student,
Institute of Pilology, Taras Schevchenko National University of Kyiv

LEXICAL-STYLISTIC FEATURES OF TRANSLATION OF THE NOVEL «THE CATHEDRAL» BY O. HONCHAR INTO GERMAN

The article describes the peculiarities of translation of the Ukrainian phraseology into German on an example of the novel "The Cathedral" by O. Honchar. The article analyses methods of preservation and transmission characteristics of idioms in translation into German.

Key words: *translation, novel, stylistics, strategy of translation, idiom.*

УДК 81'25:355](477)

Янчук С.Я., к.філол.н., доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

НЕПЕРЕРВНІСТЬ ТРАДИЦІЙ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ В УКРАЇНІ

У статті розглядається зв'язок між сучасними практичними й теоретичними надбаннями в галузі військового перекладу та діяльністю чільних військових перекладачів другої половини XX століття.